

ПРОБЛЕМИ РЕЦЕПЦІЇ ТА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ОСНОВОПОЛОЖНИХ МЕТОДОЛОГІЙ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ МОВИ

Лебідь Андрій,

доктор філософських наук, професор

ORCID ID 0000-0001-9100-0273

Сумський державний університет

2, вул. Римського-Корсакова, м. Суми, 40007, Україна

a.lebid@socio.sumdu.edu.ua

Мурашко Катерина,

студентка

Сумський державний університет

2, вул. Римського-Корсакова 2, 40007, Суми, Україна

myrash.ka@ukr.net

***Анотація.** У статті досліджено основоположні в рамках аналітичної філософії методології (парадигми) реалізму та антиреалізму та їх репрезентація у філософських питаннях семантики, референції, мовних ігор та комунікації. У дослідженні виділені міфологеми аналітичної філософії та можливі варіації її концептуалізації, виходячи із стилістики, методології, тематики та топології. Автор виходить з тої ідеї, що аналітична філософія є провідною у стилістиці філософування англо-американського культурно-філософського топосу, хоча й повсюдна й в інших регіонах. Здобутки аналітичної філософії в контексті розвитку світової філософської думки є досить значущими, передусім через розширення діапазону філософської проблематики та проліферації методів її вирішення, зокрема, у площині дискусії аналітичних філософів-реалістів та філософів-антиреалістів. Поява на філософському обрії аналітичної філософії, безсумнівно засвідчила аналітичність ХХ століття, як «століття аналізу», основоположним методом філософування якого є методології аналізу, як інтерпретації задля прояснення думки, виявлення логічної структури думки, усунення смислових протиріч, розгорнутих дефініцій тощо. Наголошується на партикуляризмі, лінгвоцентризмі, логіко-математичному інструменталізмі, орієнтації на ідеали науковості та раціональності та інших «нормативах» аналітичної філософії, що засвідчують її передусім сайєнтичний характер.*

***Ключові слова:** аналітична філософія, аналітична філософія мови, аналіз, реалізм, антиреалізм, мовна гра, контрфактичні контексти, можливі світи.*

PROBLEMS OF RECEPTION AND CONCEPTUALIZATION OF FUNDAMENTAL METHODOLOGIES ANALYTICAL PHILOSOPHY OF LANGUAGE

Lebid Andrii,

Doctor of Philosophy, Professor

ORCID ID 0000-0001-9100-0273

Sumy State University

2, Rymskyi-Korsakov st., Sumy, 40007, Ukraine

a.lebid@socio.sumdu.edu.ua

© Lebid A., Murashko K., 2023

Murashko Kateryna,
student
Sumy State University
Rymyskyi-Korsakov St., 2, Sumy, 40007, Ukraine
myrash.ka@ukr.net

***Abstract.** The article examines the methodologies (paradigms) of realism and anti-realism, which are fundamental to analytic philosophy, and their representation in philosophical issues of semantics, reference, language-games, and communication. The study identifies the mythologemes of analytic philosophy and possible variations of its conceptualization based on style, methodology, subject matter, and topology. The author proceeds from the idea that analytical philosophy is the leading style of philosophizing in the Anglo-American cultural and philosophical topos, although it is ubiquitous in other regions as well. The achievements of analytical philosophy in the context of the development of world philosophical thought are quite significant, primarily because of the expansion of the range of philosophical problems and the proliferation of methods for solving them, in particular, in the plane of the discussion of analytical realist and anti-realist philosophers. The emergence of analytical philosophy on the philosophical horizon undoubtedly testified to the analytical nature of the twentieth century as the «century of analysis», the fundamental method of philosophizing which is the methodology of analysis, as interpretation for the sake of clarifying thought, revealing the logical structure of thought, eliminating semantic contradictions, detailed definitions, etc. The author emphasizes particularism, linguocentrism, logical and mathematical instrumentalism, orientation to the ideals of science and rationality, and other «norms» of analytic philosophy that testify to its primarily scientific character.*

***Keywords:** analytical philosophy, analytical philosophy of language, analysis, realism, anti-realism, language-game, counterfactual contexts, possible worlds.*

Вступ

Аналітична філософія на сьогодні є одним із найвпливовіших явищ у світовій філософії. Чи не традиційно сталою в філософському дискурсі є думка щодо протиставлення аналітичної філософії і «континентальної філософії», зокрема, щодо екзистенційної, історико-філософської, морально-етичної, політичної, мовно-комунікативної тощо проблематики.

Проте, думка, що філософи-аналітики пере-бувають в топосі ἐπιστήμη (сайєнтичного) на противагу уявленню про антисайєнтичний топос σοφία «континентальних філософів», не заперечує потужної традиції аналітичної метафізики, філософської епістемології та логіки в «континентальній філософії». Здебільшого уживання цих маркерів мало б відокремити field research аналітиків та не-аналітиків, які почасти порушують тематичні кордони один одного.

Стиль філософування філософів-аналітиків певною мірою передбачає заактуалізованість формально-логічного, контрфактичного чи-то концептуально-семантичного інструментарію вирішення наукових проблем: реальності, свідомості, мови, моралі, культури, релігії, науки тощо. Така багатоманітність дослідницьких практик певним чином ускладнюють дефініціювання аналітичної філософії, яка почасти постає чи-то як філософська традиція, чи-то як філософська школа, чи-то як філософський напрям.

Така невизначеність дає підстави, приміром, Р. Рорті, вбачати відсутність у філософів-аналітиків універсальної парадигми філософування. Проте, те, що прийнято називати «аналітична філософія» є набагато складнішим феноменом, ніж це упосліджується його назвою і яка може постати як an umbrella term (загальне поняття, яким описується розмаїття філософських дослідницьких методологій та тенденцій).

Відтак, аналітичну філософію здебільшого потрактовують як особливий стиль філософування із різнобарв'ям напрямів, підходів, технік та стратегій реалізації

аналітичного стилю філософських інвестицій, канонічним для якого є імператив, сформульований М. Дамітом і який можна викласти в такій редакції: не варто починати аналіз без встановлення значення термінів та критеріїв тієї мови, якою будеш послуговуватися в дослідженні.

Беззаперечним є той факт, що мовна проблематика із її зорієнтованістю почасти на суто технічні засоби вирішення філософських проблем, як то: логічні, контрфактичні, семантичні, концептуальні тощо, є однією з основоположних для аналітичної філософії, її *mainstream*. У цьому контексті актуальним видається аналіз філософських аспектів та інтерпретацій основоположних методологій (парадигм) аналітичної філософії мови, принагідно до її теоретичних, історико-філософських та прикладних аспектів реалізованості.

Методи дослідження

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження становлять наукові результати, отримані вітчизняними та зарубіжними дослідниками, зокрема, Горвіча П., Залти Е., Папа А., Плантінги А., Поповича М., Фейса Р., Фреге Г., Хакера П., Хінткіки Я., Шрамка Я. та інших, які визначили, загально-теоретичні, методологічні, історико-генетичні, історико-типологічні принципи даного дослідження.

Основоположними для даного дослідження та для вирішення поставлених у ньому мети та завдань є методології аналізу Айєра А., Гудмена Н., Кріпке С., Куайна В., Мура Дж, Рамсея Ф., Рассела Б., фон Врігта Г., Фреге Г., Хінткіки Я. та інших, зокрема, декомпозиційний аналіз (для дослідження істиннісного предикату як сутнісно-функціональної системної маніфестації), регресивний аналіз (для віднайдення підставових чинників аналітичної філософії), трансформативний аналіз (для семіозису висловлювань із їх приведенням до правильної логічної форми), контрфактичний аналіз (для моделювання гіпотетичних ситуацій та контекстів «можливих світів») та концептуальний аналіз (для встановлення смислів та експлікації концептів в формалізованій семантичній мові).

Результати дослідження

Поява на філософському обрії аналітичної філософії, безсумнівно засвідчила аналітичність ХХ століття, як «століття аналізу», основоположним методом філософування якого ми вбачаємо метод аналізу. Останній розуміється нами певним чином інтерпретацією задля прояснення думки, виявлення логічної структури думки, усунення смислових протиріч, розгорнутих дефініцій тощо.

Відтак, зауважимо, що відмінністю аналітичної філософії є спосіб, у який заактуалізуються філософські проблеми і той спосіб, у який вони розв'язуються. Окрім згаданого методу аналізу, іншими методами, якими філософи-аналітики послуговуються для розв'язання актуальних проблем філософії, зокрема, є такі:

- контрфактичний аналіз;
- метод мовних ігор;
- метод семантичного сходження;
- метод демаркації;
- метод концептуального аналізу;
- метод редукції та інші.

Здобутки аналітичної філософії в контексті розвитку світової філософської думки є досить значущими, передусім через розширення діапазону філософської проблематики та проліферації методів її вирішення, зокрема, у площині дискусії аналітичних філософів-реалістів та філософів-антиреалістів. Дискусія в площині реалізму-антиреалізму особливо заактуалізувалася у першій половині ХХ ст. у зв'язку із революційними відкриттями у фізиці та становленням інструменталістської версії антиреалізму. В подальшому проблема (анти)реалістської дистинкції заактуалізувалася у її зв'язку із проблематикою істинності наукового знання, і не тільки істориками та методологами науки, а повсюдно й в контексті аналітичної філософії. Перманентна

зактуалізованість дискусії навколо реалістської та антиреалістської парадигм (методологій) постала внаслідок скепсису щодо затвердження реального існування тих чи інших сутностей, які постулює наука і які безпосередньо несприймані.

Поняття реалізму у різний спосіб витлумачується представниками аналітичної філософії. Зокрема, він визначується в термінах епістемологічних досягнень наукових теорій і моделей, в термінах істинності або ж приблизної істинності наукових теорій, з позиції так званої «успішності» наукових теорій щодо описуваної нею предметної області та ін. Вочевидь, будь-яка версія реалізму затверджує об'єктивне існування тих чи інших сутностей (ментальних, моральних, фізичних тощо), залежно від характеру яких можна виокремити метафізичний реалізм, наївний реалізм, науковий реалізм, психологічний реалізм, моральний реалізм тощо. Затвердження реального існування таких сутностей передбачає ще й визначення статусу цих сутностей у їх взаємодії із свідомістю, а тому і їх можливість адекватної репрезентації та істиннісної оцінки висловлювань, що містять терміни, що позначають ці сутності.

Відтак, парадигма (методологія) реалізму (як, власне, і антиреалізму) передбачає існування двох взаємопов'язаних модусів: онтологічного та гносеологічного. Онтологічний модус реалізму принципово затверджує реальне існування об'єктів, що репрезентовані в науковій теорії, мові, свідомості. Гносеологічний же модус парадигми реалізму затверджує щонайменше потенційну пізнаваність репрезентованих об'єктів, явищ, а висловлювання щодо них можуть бути потрактовані або як істинні, або як хибні. Тим не менше, прийняття одного з цих модусів із необхідністю не детермінує прийняття іншого.

Онтологічний (або ж метафізичний) модус реалізму вирізняє реалістську позицію від антиреалістських репрезентацій в науці, яка базується на епістемічному розумінні істини як відповідності фактичності і стандартним набором методів та умов, за допомогою яких ця фактичність описується. Це означає, що якщо і є неспостережувані, нефіксовані теорією, свідомістю, мовою об'єкти, це ще не означає їх відсутність, пояснювана неможливістю нашого їх сприйняття.

Гносеологічний модус реалізму засвідчує, зокрема, складність інтерпретації реалізму через його поліваріативність, неабиякого значення в інтерпретації якого набуває вибір відправної платформи, концептуальної схеми тощо, яка б визначала специфіку інтерпретації. Відтак, видається цілком очевидним, що та чи інша наукова теорія є специфічною, унікальною репрезентацією. Наукові теорії репрезентують дійсність у різний спосіб, а відтак, постає і новий тип реальності. В цьому контексті проблема реалізму постає як проблема вибору серед таких репрезентацій, вибору того чи іншого типу реальності.

Позицію, протилежну реалізму, прийнято називати антиреалізмом. Антиреалізм в межах аналітичної філософії не є лише методологічним принципом; він є цілісною позицією, покликаною розв'язати протиріччя реалізму. Філософи-реалісти переконані в існуванні об'єктивної істини, в межах же антиреалістської парадигми затверджується відносна пізнаваність «достовірної» фактичності. Аргументація антиреалістів стосується першочергово потенціалу такого методу емпіричного дослідження як спостереження, поскільки саме спостереження (більшою мірою за експеримент) є підставою для затвердження адекватності опису науковою теорією фактичності, спостережуваних сутностей. Тоді як теоретизування щодо неспостережуваних сутностей з позиції антиреалістів є доволі сумнівним.

Як тривіальну затвердимо думку про те, що суб'єкт пізнання має справу із реальністю, незалежною від його свідомості. Вона була заактуалізована ще за часів античного та середньовічного філософування, а на сьогодні набула нових вимірів, проблем, методів тощо. Так, зокрема, проблема семантичного (анти)реалізму в сучасній аналітичній філософії постала, вочевидь, із необхідності рефлексії феномену «лінгвістичного повороту», який, власне, і заактуалізував проблематику мови та

референції в науковому дискурсі. Ба більше, проблеми мови та референції коннектують із онтологічною проблематикою, певною мірою визначаючи останню¹.

Проблематизм семантичного реалізму та антиреалізму в сучасній аналітичній філософії зумовлений, першочергово, онтологічним та гносеологічним статусом так званих «пустих понять»², які вказують на неіснуючі сутності, себто такі, що не мають референтів. Відтак, феномен семантичного (анти)реалізму можемо розглянути у декількох його вимірах, або ж контекстах:

- в контексті проблеми існування (щодо проблеми існування (принягідно до проблеми референції) в аналітичній філософії склалася доволі суперечлива ситуація: з одного боку, такі мислителі як Дж. Сьорл, Г. Фреге, П. Строссон та ін. зауважували про неможливість висловлювань відносно неіснуючих об'єктів, яким ми не в змозі або приписати або заперечити наявність у них атрибутивних характеристик. Отже, будь-яке позначуване має існувати. З іншого боку, в процесі комунікування широко застосовувані «пусті поняття», що ніяк не відображається на успішності цього процесу);
- в контексті дослідження системи «мова-світ (дійсність, реальність)» та їх співвідношення;
- в контексті проблеми референції «пустих понять»;
- в контексті встановлення істиннісного значення для висловлювань, які містять «пусті поняття».

Отже, проблема семантичного реалізму та антиреалізму в сучасній аналітичній філософії постає, зокрема, як проблема визначення істиннісних значень висловлювань, що містять «пусті імена». І в цьому випадку постає дилема:

- по-перше, «пусті імена» є іменами, що не мають референтів у фактичності, а відтак, висловлювання, що їх містять, не можна кваліфікувати як такі, що мають відповідне істиннісне значення: істинність чи хибність;
- по-друге, «пусті імена» можуть бути позбавлені аби-якого семантичного змісту, відтак, й висловлювання із «пустими іменами» є семантично невизначеними.

Виходить, що «якщо значення висловлювання тотожне умовам його істинності, а висловлювання з «пустими іменами» позбавлені істиннісного значення, значить, ці висловлювання позбавлені значення» (Лебідь, 2017: 329). Хоча, приміром, кожен з нас розуміє, про що йдеться у висловлюванні «Еркуль Пуаро та Шерлок Холмс були видатними детективами, які розплутили безліч складних справ», що містить «пусті імена» і яке, тим не менше, є осмисленим. Більше того, це висловлювання, на думку пересічного громадянина є істинним, себто має істиннісне значення.

Варто зазначити, що в сучасній аналітичній філософії подибуємо не тільки антиреалістську (як найбільш репрезентативну) позицію щодо «пустих імен», а й реалістську, відповідно до якої цілком виправданими у їх існуванні є імена, що позначають неіснуючі об'єкти (McMichael, Zalta, 1980: 297-313).

Проблематичність семантичного антиреалізму засвідчена, принаймні, у трьох контекстах: логічному, епістемологічному та онтологічному. Так, якщо ми припускаємо існування «пустих імен», вочевидь, постає питання про онтологічний статус референтів цих імен. Однозначно, вони не будуть частиною фізичного, матеріального світу, тоді якими є критерії їх існування, якщо ці об'єкти не є даними нам у відчуттях.

---

¹ Хрестоматійним прикладом такого співвідношення мови та реальності є гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Ворфа, на думку яких «мова якнайкраще відображає дійсність».

² Таких як, «найвіддаленіший від Землі космічний об'єкт», «найбільше натуральне число», «круглий квадрат», «Еркуль Пуаро» тощо.

В. Куайн пропонує інструменталістський варіант вирішення цієї проблеми, а саме - варіант від простоти. Його ідея полягає в тому, що якщо ужиток «пустих імен» є проблематичним і породжує більше питань, аніж відповідей, природним буде просто відмовитись від таких імен, а постали через їх ужиток семантичні проблеми, розв'язати в інший спосіб, приміром, перефразувавши висловлювання, що містять «пусті імена» у семантично еквівалентне йому (Quine, 1980).

Б. Рассел, зокрема, розглядав «пусті імена» і висловлювання, що містять їх у контексті його теорії факту і фактичності. Так, факт вважається існуючим, якщо існуючими є й усі його компоненти. Згідно з думкою філософа, факт та його інструменталістське вираження - висловлювання - мають однакову структуру. Позаяк мають місце «пусті імена», що містяться у висловлюваннях, то таким висловлюванням не будуть відповідати ті чи інші факти, оскільки мають бути існуючими усі компоненти факту. Вихід із такого (що руйнує гармонію співвіднесення мови та фактичності) становища Б. Рассел убачає у перетворенні висловлювань із «пустими іменами» у дескрипції. Нарешті, Б. Рассел зауважує, що у висловлюваннях із «пустими іменами» порушено закони формальної логіки³, приміром, расселовий «Нинішній король Франції лисий» та «Нинішній король Франції не лисий»⁴, чи-то майнонганський «Круглий квадрат»⁵.

Проблеми «пустих імен» епістемологічного штибу «мають стосунок здебільшого принагідно до визначення істиннісного значення висловлювань, які містять такі імена. Так, відповідно до класичної теорії істинності, істинними є висловлювання, які кореспондують затвердженню цим висловлюванням до фактичності. У випадку ж наявності у висловлюванні «пустих імен» по факту не маємо прецеденту кореспондування затвердженого до фактичності» (Лебідь, 2017: 331). Відтак, очевидною є правомірність антиреалістської інтерпретації «пустих імен», висловлювань та їх істиннісних значень. Єдине що, так це можливість контекстуального, пресупозиційного розгляду висловлювань такого типу.

Антиреалістське потрактування «пустих імен» подибуємо вже у Г. Фреге, який наголошував на тому, що деякі імена (приміром, «найбільше натуральне число», «найвіддаленіший від планети Земля космічний об'єкт» та ін.) мають лише смисл і не мають значення, полишаючись, тим не менше, іменами нарівні із іменами зі значенням (Frege, 1892: 25-50). Відтак, висловлювання з такими іменами не будуть ані істинними, ані хибними, оскільки предикація можлива лише щодо існуючих сутностей.

Наслідуючи в дечому Г. Фреге, Б. Рассел виокремлює «справжні» і «несправжні» імена. На його переконання, існує ряд висловлювань, граматично подібних до імен але помилково ототожнених із ними і які не мають значення (приміром, «Еркуль Пуаро», «Шерлок Холмс» та ін.). Відмінність у цьому аспекті концепції британського мислителя від фрегіанських інтуїцій полягає в тому, що Б. Рассел скептично поставився щодо доречності категорії смислу. Він зауважує, що «справжні імена» можуть позначати лише ті об'єкти, із якими мовець «знайомий»⁶ і які, відповідно, є реально існуючими, бо не можна іменувати те, що є невідомим.

Такі ж «справжні імена» як «Платон» чи-то «Гай Юлій Цезар», радше є дескрипціями, оскільки ані Платон, ані Гай Юлій Цезар нам невідомі і, відповідно, не можуть бути нами поійменовані. Відтак, «справжні імена» не мають смислу і позначають об'єкти наче ярлики⁷, безпосередньо зв'язані із своїм референтом. Отже,

---

³ Вихід із цієї колізії доволі простий: достатньо побудувати відповідну логічну систему, у якій би не діяли або були б обмеженими закони класичної логіки.

⁴ Порушено закон виключеного третього.

⁵ Порушено закон (не)суперечності.

⁶ Расселове «знання через знайомство».

⁷ Цю аналогію можна зкваліфікувати через поняття «жорсткий десигнатор» для позначення сутностей у всіх «можливих світах».

«для розуміння імені об'єкта достатнім видається «познайомитися» із позначуваням цим іменем об'єктом (себто, знати значення імені). Аби позбутися помилок через граматичну форму «несправжніх» імен, висловлювання із такими іменами замінювались на дескрипції, які в принципі могли після цього бути або істинними, або хибними, тоді як висловлювання із «пустими іменами» завше були хибними» (Лебідь, 2017: 332-333).

Антиреалістський аналіз висловлювань із «пустими іменами» можливий у семантичному⁸ та прагматичному⁹ вимірах. На семантичному рівні застосовувані такі прийоми, як перефразування висловлювань, що містять «пусті імена», а також заміна таких висловлювань на інші. При цьому, умови істинності висхідного висловлювання не обов'язково співпадають із умовами істинності похідного висловлювання, як це подибуємо у перифразі.

Стратегія перифрази передбачає «рівносильну (за умовами істинності та інформативності) трансформацію висловлювань із збереженням смислу в межах відповідного контексту, приміром, через уведення контексту вигаданих подій, героїв тощо» (Лебідь, 2017: 333). Так, висловлювання із «пустим іменем» «Еркуль Пуаро має гострий розум та хист до вирішення складних інтелектуальних задач» передбачає специфічну онтологію через наявність у висловлюванні «пустого імені». Аби позбутися такої специфічності, можемо через уведення оператора вигадки, створити контекст, умову, в якій такого типу висловлювання будуть істинними: «Згідно із задумом Агати Крісті, Еркуль Пуаро має гострий розум та хист до вирішення складних інтелектуальних задач». Отже, перифраз актуалізовує інтенціональну¹⁰ аналітику висловлювань із «пустими іменами».

Стратегію заміни висловлювань із «пустими іменами» на інші із одночасним збереженням функціональності висхідного уперше застосував Б. Рассел (Russell, 2009) аби позбутися суперечностей у зв'язку із ужитком безреферентних «несправжніх імен», які на думку британського мислителя є скороченими дескрипціями. Крім расселової, подибуємо й іншу (В. Куайна) стратегію розгляду «пустих імен». Зокрема, В. Куайн пропонує імена розглядати як загальні терміни, застосовуючи при цьому принцип квантифікації імен (Quine, 1964).

Пресупозиція є одним з інструментів аналізу «пустих імен» в прагматичному контексті. Формально пресупозицію можна визначити так: семантична складова (Р) судження/висловлювання (S) є пресупозицією S тоді і тільки тоді, коли хибність Р детермінує беззмістовність, безглуздість для S. Пресупозиція широко застосовувалася Г. Фреге для аналітики імен та дескрипцій, зокрема щодо проблеми існування. Так, зокрема, на його думку, якщо ми щось затверджуємо, то тим самим передбачається¹¹ існування у імені значення. Якщо це припущення (пресупозиція) порушується у частині відсутності у імені значення, то й у висловлюванні, яке містить це ім'я, також відсутнє значення. Отже, пресупозиції в цьому контексті є чимось на кшталт умови наявності/відсутності у висловлювань значення.

Цікавою щодо пресупозицій видається думка П. Строссона. Почнімо з того, що Б. Рассел уважав, що висловлювання типу «Король Франції є мудрим королем» є

---

⁸ Коли «пусті імена» або елімінуються із контексту висловлювання, або ж розглядаються у певному контексті, а відтак, їх референти та істинніснє значення висловлювань вибудовуються виходячи із контекстуальної семантики «пустих імен».

⁹ Коли до аналізу «пустих імен» застосовувані інструменталістські технології, на кшталт мовних ігор, пресупозицій тощо.

¹⁰ У дусі «внутрішніх питань» Р. Карнапа.

¹¹ Латиную прае означає «попереду» і *suppositio* – «підставляти», себто припущення, попереднє припущення. Приміром, якщо ми затверджуємо факт закінчення якогось дійства, то підставовою для відповідного висловлювання буде пресупозиція про його початок.

хибним, поскільки такою ж хибною є екзистенційна пресупозиція цього висловлювання про начебто реальне у сьогоденні існування короля у Франції (байдуже якого, мудрого чи не мудрого).

На відміну від раселової, позиція П. Строссона полягає в тому, що висловлюванням «Король Франції є мудрим королем» ми не затверджуємо, а лишень припускаємо його існування (Strawson, 1950). Відтак, якщо у висловлюванні порушено принцип його пресупозиції і мова йде лишень про неналежний ужиток імені, хибу комунікування, то й схарактеризувати таке висловлювання як істинне/хибне є безпідставним, себто, висловлювання позбавлене істиннісного значення¹².

До цього мова йшла про так звану «семантичну пресупозицію», інтерналістську¹³ за своїм характером. Саме інтерналізм семантичної пресупозиції для низки дослідників виявився її недоліком, слабким місцем, зокрема, й для П. Портнера (Portner, 2005). Екстерналістська (прагматична) пресупозиція є таким типом висловлювання, яке має бути відомим для слухача, аби воно було прийнятним для відповідного контексту. Згідно з думкою П. Портнера, важливим у цьому контексті є поняття «підгрунтя діалогу», яке складають ті і тільки ті висловлювання, які приймають і з якими погоджуються обидві сторони комунікування.

На відміну від семантичної пресупозиції, яка із необхідністю має бути істинною, поскільки від цього залежить наявність/відсутність істиннісного значення у висловлювання; «прагматична пресупозиція не потребує істиннісного забезпечення, маючи нейтральний денотативний статус. Прагматична пресупозиція здебільшого застосовна для зручності комунікування, коли прийнятними є міркування про вигаданих героїв і коли такі міркування не потрактуються учасниками дискурсу як істинні чи-то хибні» (Лебідь, 2017: 335-336). Радше, ці міркування є «відносно істинними» (Sainsbury, 2010): так, висловлювання «Еркуль Пуаро має гострий розум та хист до вирішення складних інтелектуальних задач» було б істинним за умови істинності (реальності) оповідань про Еркюля Пуаро.

Ще одним з інструментів аналізу «пустих імен» в прагматичному контексті є звернення до когнітивного значення імен та висловлювань (Braun, 2005: 596-631), а також до імплікатури висловлювання (Green, 2007: 419-447). Так, на думку Д. Брауна, імена та висловлювання з-поміж семантичного мають ще й когнітивне значення, яке виражається в тому, що ці імена/висловлювання здатні сформулювати відповідні асоціації, ментальні стани тощо у людини, яка уживає/сприймає ці імена/висловлювання.

Щодо висловлювань, що містять «пусті імена», то Д. Браун строго диз'юнктивно виокремлює два підходи, які, на його переконання, дозволяють більш точно зрозуміти семантичний зміст висловлювання:

- або висловлювання із «пустими іменами» не мають значення¹⁴;
- або висловлювання із «пустими іменами» позначають незакінчену пропозицію¹⁵.

---

¹² Такий же позірний, удаваний, на думку П. Строссона, характер мають і висловлювання, що містять імена вигаданих героїв. Такі висловлювання, як і висловлювання несправжнього ужитку імен, не є ані істинними, ані хибними, оскільки не стосуються жодного реального об'єкту.

¹³ Коли пресупозиція пов'язана із змістом висловлювання, для якого вона є висхідною.

¹⁴ У цьому випадку усі висловлювання такого типу не відмінні одне від одного, оскільки у кожного з них відсутній семантичний зміст, істиннісне значення.

¹⁵ Приміром, суб'єктно-предикативно структурована пропозиція, в якій місце суб'єкта не є пустим і коли суб'єкт висловлювання екземпліфікує властивість, позначувану предикатом, така пропозиція є істинною. Так, висловлювання «Золота гора є тяжкою для сходження на неї» є хибною, поскільки місце суб'єкта в пропозиції

Мовні ігри також певним чином є функціоналами висловлювань що містять «пусті імена». При цьому, «в контексті тої чи іншої мовні ігри встановлюється відповідний їй ступінь вдавання реальності/істинності описуваної автором і сприймаваною читачем, спостерігачем фактичності¹⁶. Удаваними можуть бути або усі висловлювання, що стосуються описуваної ними фактичності, або безпосередньо фактичність як елемент вимислу, або ж сама референція, тоді як висловлювання із «пустим іменем» може бути буквально поцінене як істинне/хибне. Ступінь вдавання встановлюється суб'єктивно, принагідно до конкретної мовної гри» (Лебідь, 2017: 337).

Отже, в антиреалістській аналітиці «пустих імен» чітко подибуємо семантичний та прагматичний підходи. Філософи-антиреалісти в цьому питанні здебільшого наголошують на ефективності прагматики аналізу «пустих імен», ніж на їх семантичному поінтерпретуванні. Семантика аналізу «пустих імен», на їх думку, недосконала за декількох причин. Так, методологія перифрази, заміни висловлювань із «пустими іменами» вирішує здебільшого логічні проблеми і аж ніяк не прояснює сенсу (подекуди, навіть, втрачаючи сенс висхідного, замінюваного висловлювання) самого висловлювання, тим більше, не розв'язує проблеми онтології «пустих імен». Такі трансформовані висловлювання інтуїтивно вважаються істинними, хоча насправді є хибними.

Не вирішує проблеми й контекстуальність «пустих імен» у мовній грі із уведення оператора вигадки. Наразі, по відношенню до дискурсу щодо вигадки маємо розрізнити внутрішні та зовнішні висловлювання. Так, висловлювання «Еркуюль Пуаро якнайкраще розв'язує інтелектуальні задачі» є внутрішнім по відношенню до дискурсу. Тоді як «Еркуюль Пуаро - найвідоміший детектив» - зовнішнім по відношенню до дискурсу.

Останнє висловлювання, як видається, не можна поінтерпретувати в межах вигаданого контексту, оскільки тоді ми все одно приписуємо цій вигаданій істоті властивості та здібності реальної людини. Тоді як приписувати цій істоті властивість «бути відомим детективом» має стосунок до Еркуюля Пуаро як до вигаданого героя. От і виходить, що контекстний підхід аж ніяк не розв'язує проблем, пов'язаних із зовнішніми висловлюваннями щодо дискурсу щодо вигаданого.

На відміну від філософів-антиреалістів, апологетів ідеї, що імена в будь-якому разі мають позначати лише те, що має фактичність, себто те, що існує насправді, реально; а референтами «пустих імен» є неіснуючі об'єкти. Філософи-реалісти (Г. Пріст, Т. Парсонс, Е. Залта, С. Кріпке, П. ван Інваген та ін.), як видається, мають вирішити два основних питання, пов'язаних із онто-гносеологічним статусом неіснуючих об'єктів та, відповідно, «пустих імен», а саме:

- запропонувати адекватну теорію, яка б вибудувала прийнятну онтологію неіснуючих об'єктів¹⁷;
- поінтерпретувати через категорію здорового глузду функціонал «пустих імен» із їх включенням у слововжиток на рівні не тільки наукової теорії, а й повсякденного.

Реалістська стратегія уведення у дискурс неіснуючих об'єктів за висхідну послугоувалася теорією предметів А. Майнонга (Meinong, 1988), основоположною ідеєю якої було затвердження того факту, що незалежно від того, чи існує фізично той чи інший об'єкт чи не існує, думка щодо цього об'єкту містить об'єкт (думки). А. Майнонгу, який, передусім займався проблемами метафізики та онтології, а не теорією значень, вдалося привернути увагу науковців до проблеми неіснуючих

(«золота гора») є пустим. А відтак, заперечні екзистенційні пропозиції, у яких місце суб'єкта є пустим, однозначно є істинними.

¹⁶ Make-believe.

¹⁷ Іншими словами: реалізувати нереальні (неіснуючі) об'єкти.

об'єктів, радикально виступивши супроти упередження щодо актуального, що панувало в наукових колах на початку ХХ ст.

На думку австрійського філософа, актуальні, себто, фізично існуючі об'єкти, є мізерною часткою серед предметів мислення та знання. На його переконання, людина прагматично зацікавлена реальним, тоді як значний пласт нереального, як-то математичні, абстрактні, уявні, вигадані тощо об'єкти перебувають на маргінесі знаннєвого праксису.

Багато хто з філософів-аналітиків припускають «існування» лише деяких неіснуючих об'єктів. Зокрема, П. ван Інваген, Н. Салмон, С. Кріпке наголошують на існуванні лише вигаданих об'єктів. Ідеї С. Соамса (Soames, 2002), який здебільшого послуговується прагматикою аналізу висловлювань із «пустими іменами», видаються суголосними: так, на його думку, саме абстрактні об'єкти є референтами вигаданих «пустих імен», тоді як референтами інших «пустих імен» є об'єкти «можливих світів».

Серед реалістських теорій щодо «пустих імен» та їх референтів, а також істиннісних значень висловлювань, що їх містять, цікавою, на нашу думку, є теорія Т. Парсонса (Parsons, 1980). Як видається, теорія Парсонса-Залти є кращою за теорії, які послуговуються елементами семантики можливих світів у тій частині, що в них імена позначають одиничні об'єкти, а не класи, як це має місце у семантиці можливих світів. А в цьому відношенні концепція Е. Залти є більш вдалою реалістською інтерпретацією, оскільки предикація, кодування та екземпліфікація уможливує припис неіснуючим об'єктам суперечливих та екзистенційно-наслідкових властивостей.

Як зауважував філософ, сформульована ним теорія предметів мала б вирішити три проблеми:

- проблему властивостей вигаданих об'єктів;
- проблему відношення існуючого до неіснуючого;
- проблему тотожності.

Треба зауважити, що «обійти утруднення, пов'язані із онтологією неіснуючого А. Майнонга (коли приписування тої чи іншої властивості неіснуючому об'єктові детермінує його постання в існуванні), Т. Парсонс намагався шляхом розрізнення двох типів властивостей об'єктів: нуклеарних (внутрішніх) та екстрануклеарних (зовнішніх). Нуклеарні властивості об'єкта не детермінують його існування (приміром, у висловлюванні «Золота гора є золотою» властивість гори «бути золотою» аж ніяк не детермінує існування золотої гори). На відміну, екстрануклеарні властивості (онтологічні, модальні, інтенціональні та технічні) є визначальними (вказівними) онтології об'єкта» (Лебідь, 2017: 341-342).

Відтак, в цьому контексті Т. Парсонс розрізняє також «повні» та «неповні» об'єкти: повним є такий об'єкт, для якого характерним є наявність у нього нуклеарної властивості або ж її заперечення. Звідси слідує, що усі існуючі об'єкти є повними, тоді як неіснуючі об'єкти - повними або ж неповними. Аналогічно усі існуючі і деякі неіснуючі об'єкти є можливими об'єктами.

Проблему відношення існуючого до неіснуючого Т. Парсонс вирішує аналогічно, уводячи до дискурсу нуклеарні та екстрануклеарні відношення. Так, існуючі/реальні об'єкти не можуть бути нуклеарно («бути вищим за...», «бути важчим за...» тощо) пов'язані із неіснуючими/нереальними об'єктами. Тоді як екстрануклеарний зв'язок/відношення («пишатися чимось/кимось», «поклонятися чомусь/комусь» тощо) реального та нереального цілком можливий. Водночас, ми можемо порівнювати існуючі об'єкти з неіснуючими не послуговуючись застосунком нуклеарних реляцій, а лише перефразуванням таких.

Однією із похибок філософів-реалістів їх опоненти, які виступали проти уведення до дискурсу неіснуючих об'єктів, називали неможливість чіткого визначення ідентичності такого типу об'єктів (ідентичними слід розуміти такі об'єкти, у яких абсолютно співпадають нуклеарні властивості). Приміром, чи будуть ідентичними такі неіснуючі об'єкти, як «Еркіоль Пуаро» та «герой детективного серіалу за творами

Агати Крісті, якого грає Девід Суше». Або ж згадаймо в цьому контексті славнозвісний приклад В. Куайна про лисого та товстого у дверному отворі, наведений ним у його науковій праці «Про те, що є».

Т. Парсонс розрізняє декілька типів неіснуючих об'єктів: вигадані¹⁸, які на думку мислителя, вже наявні ще до того, як автор згадає їх у своїх творах, трансформуючи такі об'єкти із неіснуючих у об'єкти фікцій¹⁹. Щодо істинності висловлювань, що містять неіснуючі (вигадані) об'єкти, то навряд чи можна буквально говорити про таке їх істиннісне значення, визначуване, знову-таки, контекстом інтерпретації як мінімум.

Серед інших типів неіснуючих об'єктів, згідно з думкою Т. Парсонса, можемо виокремити такі:

- об'єкти міфотворчості, сновидінь та фантазій;
- об'єкти мистецтва;
- об'єкти науки (хибно передбачені спостережувані об'єкти, неспостережувані об'єкти, ідеальні сутності).

На відміну від Т. Парсонса, Е. Залта (Zalta, 1983) наголошує на тому, що у будь-якого осмисленого імені є референт. До того ж, Е. Залта до неіснуючих відносить дещо ширший (ніж у Т. Парсонса) масив об'єктів, зокрема, з-поміж традиційних вигаданих об'єктів в теорії абстрактних об'єктів Е. Залти подибуємо як неіснуючі ляйбніцеві монади, платонові ейдоси, вітгенштайнові стани справ, (не)можливі світи тощо. Як видається, теорія абстрактних об'єктів була створена для систематизації, тлумачення та аксіоматизації такого типу об'єктів і є традиційною модальною кванторною теорією, рівносильною модальній теорії S5 Льюїса.

На думку Е. Залти, існують два типи об'єктів: фізичні та абстрактні. основоположним принципом такого їх розрізнення є їх просторово-часова властивість (перебування у часі та просторі), через що вони йменуються ще й як «конкретні» об'єкти. Відтак, фізичні об'єкти є конкретними об'єктами, а абстрактні - не є такими. Щодо онтології цих двох типів об'єктів, Е. Залта диференціює і два типи предикації властивостей цих об'єктів: фізичні об'єкти екземпліфікують²⁰ властивості, тоді як абстрактні об'єкти - кодують²¹ їх. Виходячи з цього, Е. Залта наголошує на існуванні мінливого від контексту (можливого світу) обсягу екземпліфікації та константного обсягу кодування.

Отже, абстрактні об'єкти Е. Залти:

- не можуть існувати у часо-просторі;
- не є ані фізичними, ані ментальними сутностями;
- якщо вони кодують ті чи інші властивості, то не належать до того класу об'єктів, які виокремлюються цією властивістю;
- не існує двох об'єктів, які б кодували однакові властивості;
- тільки абстрактні об'єкти (на відміну від конкретних²²) можуть кодувати власні властивості.

---

¹⁸ Т. Парсонс розрізняє два їх види: «native», або інтенціональні (такий об'єкт, як Еркюль Пуаро) та «immigrant», або екстенціональні (такий об'єкт, як місто Брюссель).

¹⁹ Очевидно, ускладнюючим евристику та онтологію вигаданих автором об'єктів є факт їх інтерпретації: в цьому разі ми постаємо перед проблемою тотожності, ідентичності об'єкту інтерпретацій.

²⁰ Так, приміром, такий об'єкт як Еркюль Пуаро екземпліфікує властивість «герой детективних оповідань Агати Крісті».

²¹ А такі властивості як: «бути пунктуальним і користуватися кишеньковим годинником», «товаришувати із капітаном Гастингсом», «бельгієць-емігрант, колишній поліцейський» та ін. кодують такий об'єкт як Еркюль Пуаро.

²² Конкретні об'єкти завше екземпліфікують свої властивості, себто вони наявні у них буквально.

Особливу групу серед неіснуючих об'єктів у теорії Е. Залти складають вигадані об'єкти, які філософ витлумачує досить розлого, як це ми подибуємо і у Т. Парсонса. Висловлювання із вигаданими об'єктами, на переконання Е. Залти не є істинними буквально, а є такими лишень в межах вигаданого (кон)тексту. Тоді як висловлювання, що репрезентують елементи критики вигаданого (кон)тексту, можуть бути істинними буквально. Вигадані (кон)тексти є абстрактними об'єктами, але через це не можна сказати, що вони можливі²³, оскільки мають стосунок до таких сутностей, які не можуть існувати у часо-просторовому континуумі.

Цікавою і перспективною темою є аналітика неіснуючих об'єктів як об'єктів, що існують у можливих світах із широким застосунком модальних понять та модальних операторів, як-то «можливо», «необхідно», «випадково» та ін. Щодо неіснуючих об'єктів деякі філософи, зокрема, Г. Пріст, Д. Льюїс та ін. запропонували розглядати їх як не актуальні, а можливі сутності, що перебувають у можливих світах: але лише ті об'єкти, які реально можливі. До того ж можна помислити й неможливі і внутрішньо суперечливі світи, у яких, відповідно, перебувають неможливі об'єкти.

Семантика можливих світів, найбільш розвинена С. Кріпке, Я. Хінтікою, А. Плантінгою та ін., заактуалізовує, щонайменше, дві проблеми: онтологічну, в межах якої ми задаємося питанням щодо реальності «можливих світів» та епістемологічну, що заактуалізовує альтернативу рефлексії зовнішнього світу. Насьогодні проблематика можливих світів заактуалізовує альтернативні теорії щодо їх сутності, зокрема, можна виокремити такі теорії як: модальний реалізм²⁴ (Д. Льюїс), поміркований реалізм²⁵ (Р. Столнейкер), актуальний репрезентаціоналізм²⁶ (Я. Хінтіка) та ін.

В цьому контексті цікавою є теорія Г. Пріста (Priest, 2005), який потрактував можливі та неможливі світи як неіснуючі об'єкти. Відтак, денотати «пустих імен» існують саме у таких (не)можливих світах і не існують в актуальному світі. Критерієм існування об'єкта-денотата у (не)можливому світі є його ментальна (мисленнева) репрезентація. Але в об'єктів наявні не лишень приписувані репрезентаціями властивості. Ментальна репрезентація завше подає об'єкт у його неповноті властивостей і який не може існувати у можливому світі.

Потрактовуючи «існування» як одномісний предикат, Г. Пріст наголошує на тому, що наявність властивості у об'єкта детермінує факт його існування, виходить, що якщо об'єкт є червоним, то цей об'єкт існує. Сее означає, що поскільки беззаперечна наявність властивостей у об'єктів лишень у тих світах, в яких вони існують і коли існування є однією з таких властивостей, це нівелює негативну онтологію таких об'єктів-денотатів і висновування щодо їх реальності. Із цього слідує,

---

²³ Можливі об'єкти визначувані Е. Залтою як такі, що можуть перебувати у часо-просторовому континуумі, але чомусь в ньому не перебувають. Можливі об'єкти є неактуальними і не можуть кодувати властивості.

²⁴ В контексті цієї теорії можливі світи мають однаковий із актуальним світом онтологічний статус. На думку апологетів модального реалізму, можливі світи не є абстрактними сутностями, ба, більше, вони такі ж конкретні, як і актуальні світи. Єдине що, можливі об'єкти як складники можливого світу хоча і є реальними (як і об'єкти актуального світу) але тим не менше, є неактуальними. Можливі об'єкти можливих світів не перебувають у часо-просторових взаєминах ані з об'єктами актуального світу, ані з об'єктами інших неактуальних світів. Кожен із можливих світів є актуальним для тих/того, хто заактуалізований в цьому (актуальному для нього/них) світі, який для інших постає лише як можливий.

²⁵ В контексті цієї теорії дистинкція реалізм-репрезентаціоналізм (антиреалізм) не є прийнятною.

²⁶ В контексті цієї теорії актуальний світ постає як репрезентація дійсних стан справ у всесвіті, тоді як можливий світ – як репрезентація потенцій. Цікавим є той факт, що на думку прибічників цієї теорії.

що об'єктна область усіх світів є однаковою, незалежно від онтологічного статусу об'єкту в актуальному світі.

Значущим у теорії Г. Пріста виявляється й питання референції²⁷ «пустих імен». На думку філософа, референти «пустих імен» встановлюються за посередництва каузальної теорії референції. У випадку неіснуючих об'єктів каузальний зв'язок має місце лише між суб'єктами комунікування і аж ніяк не має стосунку до об'єкту комунікування (референтів «пустих імен»). Важливий висновок, якого доходить Г. Пріст, полягає в тім, що процедура іменування можлива не лишень остенсивно, а й через дескрипцію, особливо якщо мова йде про неіснуючі об'єкти, на які, звісно що, ми не можемо вказати, а лише поіменувати²⁸.

Серед неіснуючих, Г. Пріст виокремлює інтенціональні, вигадані та абстрактні об'єкти. Інтенціональні об'єкти, на його думку, це об'єкти, на які спрямована свідомість суб'єкта, відтак, універсальним способом актуалізації усіх (не лише інтенціональних, хоча усі об'єкти тою чи іншою мірою є інтенціональними) об'єктів є ментальна репрезентація, як початкова стадія постання об'єкта.

Інтенціональні стани виражені інтенціональним дієсловом, як-то хвилюватися, піклуватися, поклонятися тощо. Інтенціональні дієслова можуть відноситися як до об'єктів (в такому разі вони будуть називатися інтенціональними предикатами): «Діти мусять піклуватися про батьків», так і до речень (в такому разі вони будуть називатися інтенціональними операторами): «Багатьох людей турбує їх майбутнє». Відтак, інтенціональні дієслова можуть бути і/або предикатами, і/або операторами. В контексті цього, у випадку із референтами «пустих імен», наголошує Г. Пріст, існуюче може мати стосунок до неіснуючого. Приміром, людина цілком реально може відчувати фобії до неіснуючих об'єктів.

Щодо вигаданих об'єктів, згідно з думкою Г. Пріста, можна висновувати наступне:

- у вигаданих об'єктів буквально наявні ті характеристики та властивості (в тому числі й властивість бути), які їм приписуються, але лише і тільки лише у тих можливих світах, які репрезентують відповідний їм наратив;
- вигадані об'єкти не є витвором автора, поскільки є неіснуючими об'єктами як до, так і після їх актуалізації у тексті. Єдине, що визначає онтологію вигаданого об'єкту, так це те, що автор є унікальною особою із відповідною репрезентацією і яка пойменувала новотворений вигаданий об'єкт певним чином, приміром, «Еркуль Пуаро». Цікавою є думка Г. Пріста щодо реальних подій та людей, які ми зустрічаємо у художньому тексті. Зокрема, їх (події та людей) філософ кваліфікує як вигадані об'єкти, а не як такі, що реально існують в актуальному світі. Приміром, Ганнібал як літературний персонаж постає в теорії Г. Пріста вигаданим об'єктом, відмінним від реального Ганнібала;
- взаємодію існуючого та неіснуючого Г. Пріст вирішує шляхом переформулювання висловлювань, які водночас містять такі об'єкти.

Ще іншою множиною неіснуючих об'єктів є так звані «абстрактні об'єкти», до яких Г. Пріст відносить математичні об'єкти та ідеальні об'єкти інших наук. Абстрактні об'єкти в теорії Г. Пріста є особливим класом неіснуючих об'єктів, що суттєво вирізняються з-поміж іншого неіснуючого:

- по-перше, характерологічним для абстрактних об'єктів (на відміну від вигаданих та інтенційних об'єктів) є неможливість каузального зв'язку між

---

²⁷ Згідно із цією теорією, приписування об'єктові імені відбувається у наслідковий (певною мірою, конвенціональний) спосіб, коли ім'я, що позначає той чи інший об'єкт, передається від суб'єкта до суб'єкта комунікування

²⁸ В цьому контексті постає питання про джерела знання неіснуючого: Г. Пріст серед таких називає інтроспекцію та контекст.

існуючими/реальними об'єктами і абстрактними об'єктами, за умови їх існування;

- по-друге, абстрактні об'єкти є абстрактними²⁹, а вигадані - конкретними;
- по-третє, абстрактні об'єкти фізично не існують із необхідністю, тоді як вигадані об'єкти - не існують не необхідно;
- по-четверте, істина щодо абстрактних об'єктів є апіорною, істина ж щодо вигаданих об'єктів - апостеріорною.

Отже, на відміну від А. Майнонга, який приписував абстрактним об'єктам особливий стан буття, а саме - наявність, Г. Пріст зауважує про неможливість існування цих об'єктів як в актуальному світі, так і у можливих світах. Єдине що, так це існування абстрактних об'єктів у неможливих світах, поскільки теорією Г. Пріста абстрактні об'єкти репрезентовані як необхідно не існуючі, що суперечить законам та принципам логіки.

Реалістський аргумент філософів-аналітиків щодо статусу «пустих імен» та їх референтів ґрунтується на принципі здорового глузду, основоположною для якого є ідея включення неіснуючих об'єктів в онтологію реального, визначеного, передусім, потребами теорій референції. Ідея в тім, що якщо ми послуговуємось принципом здорового глузду щодо проблеми референції «пустих імен», ми подекуди припускаємо й істинність висловлювань, що містять такі імена.

В цьому контексті варто зауважити, що на рівні буденного слововжитку навряд чи вдасться обґрунтувати відмінності висловлювань про існуючі об'єкти від висловлювань про неіснуючі об'єкти. Отже, й на рівні буденної мови має місце продукування «пустих імен», які є не менш реальними за продуковані наукою «пусті імена», на кшталт «число», «можливий об'єкт», «ідеалізований об'єкт» та ін.

Поінтерпретовуючи фреґіанську ідею про те, що висловлювання із пустими іменами не мають істиннісного (істинне/хибне) значення, філософи-аналітики реалістського спрямування наголошують на тому, що «наділення істиннісним значенням таких висловлювань можливе у буквальному сенсі. Приміром, у негативному екзистенційному висловлюванні «Не існує такого об'єкту як золота гора»³⁰ йдеться про неіснуючий об'єкт «золота гора».

А відтак, можемо встановити істиннісне значення цього висловлювання: воно постає як істинне, поскільки у фактичності, фізичній реальності насправді такого об'єкту не існує. Цей приклад доводить «універсалістську стратегію філософів-реалістів щодо аналізу істинності висловлювань, що містять «пусті імена». І ця універсальна уніфікована стратегія видається більш зручною, у порівнянні із подекуди «формалізованими», «штучними» стратегіями семантичних антиреалістів, як-то звернення до раселової теорії дескрипцій із подальшим переформулюванням висхідного висловлювання із «пустими іменами»³¹ чи-то послуговування концепцією мовних ігор, пресупозиціями, імплікатурами³² тощо.

На користь стратегії уведення у дискурс імен, що позначають неіснуючі об'єкти, свідчить і факт актуальності поняття «аналітична істина». Приміром, висловлювання

---

²⁹ В термінології Г. Пріста.

³⁰ Чи-то, приміром, нинішній король Франції.

³¹ В такому разі, висловлювання ««Не існує такого об'єкту як золота гора» згідно із теорією дескрипцій було б переформульовано у «Не існує такого об'єкту, який одночасно був би і горою і золотим» і яке б, звісно що, було б істинним, але полишеним того смислу, який містився у висхідному висловлюванні.

³² В такому разі, висловлювання «Еркуль Пуаро має гострий розум та хист до вирішення складних інтелектуальних задач» з точки зору теорії дескрипцій було б оцінене як хибне, що не узгоджується з принципом здорового глузду, поскільки усі імена у цьому висловлюванні є уживаними в буденному комунікуванні, а відтак, не може бути однозначно оцінене як хибне; радше, навпаки.

«Круглий квадрат є круглим» є необхідно істинним аналітичним висловлюванням, що містить «пусте ім'я» «круглий квадрат». Якщо послуговуватися принципом екзистенції, то це висловлювання засвідчує факт існування такого об'єкту, який одночасно є і квадратним і круглим, що не може бути покваліфіковано як не суперечливе³³.

Стратегія філософів-реалістів щодо уведення у дискурс імен, що позначають неіснуючі об'єкти, у більш простий спосіб вирішує проблему виявленого парадоксу, а саме: витлумачити квантор існування через принцип екзистенційного узагальнення не як «існує», а як «має місце», що забезпечить від екзистенційного засвідчення існування неіснуючого об'єкту і водночас збереже аналітичний характер істинності такого висловлювання.

Розглянуті варіації онтологій неіснуючого, тим не менше, містять певні суперечливі конотації. Так, приміром, проблемний характер онтології неіснуючого в якомусь з «можливих світів» пов'язаний із помисленням множинності референтів одиничного терміна. Зокрема, якщо ми приписуємо такому вигаданому об'єктові, як «Еркуль Пуаро» деяку сукупність властивостей, то, по-перше, потенційно може існувати множина сутностей із властивостями Еркюля Пуаро, а по-друге, жодна з цих сутностей не буде Еркюлем Пуаро, оскільки ми не в змозі виокремити один-єдиний референт імені «Еркуль Пуаро» із множини цих сутностей. Очевидним є той факт, що усі ці сутності є Еркюлем Пуаро, що, в принципі, є суперечливим (Kripke, 1980: 156-160).

Аби розв'язати суперечливе питання із неповнотою імен неіснуючих об'єктів, і Д. Льюїс і Г. Пріст пропонували увести множину референтів для цих імен. Варто зауважити, що й концепти «неможливий світ» та «неповний світ» не вирішують заaktuалізованої проблеми. Крім того, немає достатньо аргументованих критеріїв ідентифікації об'єктів у можливих світах³⁴. Так, Г. Пріст наголошує на тому, що не тільки можливі, а й реальні сутності можуть не мати чітких критеріїв їх ідентифікації: ми ж не можемо встановити чітких кордонів, приміром, пустелі чи-то океану, або ж згадаймо славнозвісні парадокси «Купа» та «Лисий», які доводять істинність міркування Г. Пріста. Відсутність чітких критеріїв ідентифікації реальних об'єктів не заважає, тим не менше, вважати їх існуючими.

Що ж стосується неіснуючих об'єктів, то, на думку Г. Пріста, цілком можливо встановити чіткі критерії, умови їх ідентифікації: об'єкти є ідентичними у тому випадку, якщо у всіх «замкнених» світах абсолютно співпадають їх властивості, приписувані ментальною репрезентацією. Але однозначної відповіді таки немає: дискутування з приводу кроссвітової ідентичності об'єктів актуальне для філософування аналітиків і насьогодні; і поки що не сформульовані достатні умови визнання тотожними можливих об'єктів.

Висновки та перспективи

Отже, можемо зауважити, що смисл «пустих імен» є абсолютно дешифрованим у відповідному контексті: чи це текст наукової теорії, чи звичайний художній текст. В цьому сенсі смисл постає як інтерсуб'єктивна сутність. З іншого боку, сприйняття фізичного об'єкту породжує образність його представлення, що і відповідатиме смислові терміна, що позначає цей об'єкт.

А оскільки різні люди по-різному осмислюють імена, постільки й об'єкти, що представлені цими смислами будуть різними. Інакше позиціонують себе «пусті імена»: вочевидь, ми можемо дискутувати стосовно інтерпретації смислів «пустих понять»,

---

³³ Звісно що, цього парадоксу можна й уникнути, узявши за правило свідчити лишень про несуперечливі об'єкти, або ж переформулювати висхідне висловлювання, яке від цього було б полишене пустих імен/об'єктів.

³⁴ Згадаймо-таки в цьому контексті питання В. Куайна про кількість сутностей у дверному отворі.

коли водночас проблематичним видається дискусія про загальнозначущі та загальноуживані смисли таких понять³⁵.

І філософи-реалісти, і філософи-антиреалісти у питанні аналітики висловлювань, що містять «пусті поняття» та встановлення їх істиннісного значення, вирішували не однакові завдання. Так, філософи-антиреалісти переймалися питанням наявності/відсутності значень у «пустих імен» принагідно до умов ідеальної наукової теорії³⁶. Тоді як філософи-реалісти ідентичну проблему розглядали в контексті багатоманіття мов та слововжитку³⁷. Однак, жодна з теорій не пояснює механізмів (як?) існування об'єктів, позначуваних «пустими іменами». Якщо ж ми усе-таки мовимо про такі об'єкти, сигніфікуємо їх іменами нашої мови, так об'єкти мусять мати специфічну онтологію, звісно що відмінну від онтології «існуючих» об'єктів. Навіть поінтерпретування таких об'єктів у термінах не-існування чи-то можливої актуалізації у світах, не вирішує проблеми і не оприявлюють їх «реальної» онтології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Braun, 2005 – *Braun D.* Empty names, fictional names, mythical names. *Noûs*. 2005. №39. P. 596-631.
- Frege, 1892 – *Frege G.* Über Sinn und Bedeutung. In: *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, N.F., Bd. 100/1. Leipzig: Verlag von C.E.M. Pfeffer, 1892. S.25-50.
- Green, 2007 – *Green M.* Direct reference, empty names and implicature. *Canadian journal of philosophy*. 2007. Vol. 37, №3. P. 419-447.
- Kripke, 1980 – *Kripke S.* Naming and necessity. Oxford: Basil Blackwell, 1980. 288 p.
- McMichael, Zalta, 1980 – *McMichael A., Zalta E.* An alternative theory of nonexistent objects. *Journal of philosophical logic*. 1980. Vol.9, №3. P. 297-313.
- Meinong, 1988 – *Meinong A.* Über Gegenstandstheorie. Selbstdarstellung. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1988
- Parsons, 1980 – *Parsons T.* Nonexistent objects. New Haven: Yale University Press, 1980. 258 p.
- Portner, 2005 – *Portner P.* What is meaning? Fundamentals of formal semantics. Oxford: Blackwell, 2005. 246 p.
- Priest, 2005 – *Priest G.* Towards Non-Being: the logic and metaphysics of intentionality. Oxford University Press, 2005. 208 p.
- Quine, 1980 – *Quine W.* From a Logical Point of View: Nine Logico-Philosophical Essays. Harvard University Press, 1980. 200 p.
- Quine, 1964 – *Quine W.* Word and Object. The MIT Press, 1964. 310 p.
- Russell, 2009 – *Russell B.* The Philosophy of Logical Atomism. London: Routledge, 2009. 208 p.
- Sainsbury, 2010 – *Sainsbury R.* Fiction and fictionalism. New York: Routledge, 2010. 264 p.
- Soames, 2002 – *Soames S.* Beyond rigidity: the unfinished semantic agenda of Naming and Necessity. Oxford: Oxford university press, 2002. 379 p.
- Strawson, 1950 – *Strawson P.* On referring. *Mind*. 1950. Vol.59, №235. P. 320-344.
- Zalta, 1983 – *Zalta E.* Abstract objects: An introduction to axiomatic metaphysics. Dordrecht, Boston, Lancaster: D. Reidel Publishing Company, 1983. 193 p.
- Лебідь, 2017 – *Лебідь А.С.* Концепт «істина» в аналітичній філософії. Суми: Вид-во СумДУ, 2017. 381 с.

---

³⁵ Хоча є й винятки, зокрема, гіпотетичний об'єкт науки планета Вулкан, характеристики якої були чітко виписані У. Левер'є, що унеможливило суб'єктивні приписи та оцінки.

³⁶ У зв'язку із чим вони послуговуються прагматичним інструментарієм потрактування «пустих імен».

³⁷ У зв'язку із чим вони побудовують семантичні теорії «пустих імен».

REFERENCES

- Braun, 2005 – *Braun D.* (2005). Empty names, fictional names, mythical names. *Noûs*. 2005. №39. P. 596-631.
- Frege, 1892 – *Frege G.* (1892). Über Sinn und Bedeutung. In: *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*, N.F., Bd. 100/1. Leipzig: Verlag von C.E.M. Pfeffer, 1892. S.25-50.
- Green, 2007 – *Green M.* (2007). Direct reference, empty names and implicature. *Canadian journal of philosophy*. Vol. 37, №3. P. 419-447.
- Kripke, 1980 – *Kripke S.* (1980). Naming and necessity. Oxford: Basil Blackwell, 1980. 288 p.
- McMichael, Zalta, 1980 – *McMichael A., Zalta E.* (1980). An alternative theory of nonexistent objects. *Journal of philosophical logic*. 1980. Vol.9, №3. P. 297-313.
- Meinong, 1988 – *Meinong A.* (1988). Über Gegenstandstheorie. Selbstdarstellung. Hamburg: Felix Meiner Verlag, 1988
- Parsons, 1980 – *Parsons T.* (1980). Nonexistent objects. New Haven: Yale University Press, 1980. 258 p.
- Portner, 2005 – *Portner P.* (2005). What is meaning? Fundamentals of formal semantics. Oxford: Blackwell, 2005. 246 p.
- Priest, 2005 – *Priest G.* (2005). Towards Non-Being: the logic and metaphysics of intentionality. Oxford University Press, 2005. 208 p.
- Quine, 1980 – *Quine W.* (1980). From a Logical Point of View: Nine Logico-Philosophical Essays. Harvard University Press, 1980. 200 p.
- Quine, 1964 – *Quine W.* Word and Object. The MIT Press, 1964. 310 p.
- Russell, 2009 – *Russell B.* (2009). The Philosophy of Logical Atomism. London: Routledge, 2009. 208 p.
- Sainsbury, 2010 – *Sainsbury R.* (2010). Fiction and fictionalism. New York: Routledge, 2010. 264 p.
- Soames, 2002 – *Soames S.* (2002). Beyond rigidity: the unfinished semantic agenda of Naming and Necessity. Oxford: Oxford university press, 2002. 379 p.
- Strawson, 1950 – *Strawson P.* (1950). On referring. *Mind*. 1950. Vol.59, №235. P. 320-344.
- Zalta, 1983 – *Zalta E.* (1983). Abstract objects: An introduction to axiomatic metaphysics. Dordrecht, Boston, Lancaster: D. Reidel Publishing Company, 1983. 193 p.
- Lebid, 2017 – *Lebid A.* (2017). Kontsept «istyna» v analitychnii filosofii. Sumy: Vyd-vo SumDU, 2017. 381 s. (in Ukrainian).

Received: 24 April, 2023